

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

60e Jaargang no 10

29 oktober 1971

ORGAAN VAN HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG

MAASTRICHT, 29 oktober 1971

REDACTIE: R. Geurts; Dr. P. J. van Nieuwenhoven;
Prof. Dr. J. K. A. van Boven.
Hoofredactie: Mevr. Dr. W. Minis - van de Geyn,
Bondefanten 5, Maastricht (tel. 04400-12556).

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan administrateur Th. Maassen, Bosquetplein 7, Maastricht. Telefoon 04400-14174.

Afzonderlijke nummers voor niet-leden f 1,50, voor leden f 1,25; dubbelnummers f 2,50 en f 2,—. Auteursrechten voorbehouden.

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP

Voorzitter: Prof. Dr. J. K. A. van Boven,
Bosquetplein 7, Maastricht.

Secretaris: J. A. M. Heerkens Thijssen
St. Lambertuslaan 29, Maastricht

Penningmeester: P. Wassenberg, Hertogsingel 87 A, giro 1036366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap Maastricht.

Lidmaatschap: f 12,50 per jaar (gezinscontributie f 15,—).
Het Maandblad wordt aan alle leden gratis toegezonden.
Prijs voor niet-leden f 15,— per jaar.

INHOUD:

Aankondiging van de maandvergaderingen	138
Maandblad no 11/12	138
De natuur in	138
Drs G. C. M. Egelie: Mathijs Ver Straeten: om het behoud van de 'merkwaardige kinderen onzer flora'	141
J. Th. ter Horst: Dag bloemen, dag maanvarens	145
Cartographie des Invertébrés Européens	146
L. H. A. Leysen: Excursie naar Plombières (B.)	147
Verschenen uitgaven	148

Foto omslag

*Eeuwenoude bomen bij Nunhem; een bedreiging voor het
verkeer of bedreigd door het verkeer?*

Foto pag. 137

De plataan van Noorbeek.

foto's: Dr. P. J. van Nieuwenhoven.

AANKONDIGING VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen op dinsdag 2 november om 19.30 uur in het Grotiuscollege.

Spreeker is de heer Th. Friedericy over „Natuurparken in Noord Amerika” (met vertoning van dia's).

te Heerlen op dinsdag 7 december om 19.30 uur in het Grotiuscollege.

De heer van Geel zal een voordracht houden over Ardèche (Fr.) eveneens met diavertoning.

te Maastricht zal de maandelijkse bijeenkomst plaats vinden op woensdag 10 november om 20.00 uur in de aula van de Jan van Eyck Academie te samen met de Interlimburgse Biologenvereniging.

Als spreker zal die avond optreden:

Dr. J. J. Barkman

die verbonden is aan het biologisch station te Wijster (Dr.) van de Landbouwhogeschool van Wageningen.

Titel van de lezing:

Lichenen - oecologie en de invloed van de luchtverontreiniging op de verspreiding van korstmossen.

te Maastricht op donderdag 2 december om 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum.

Op deze avond is er gelegenheid om dia's te vertonen die tijdens de zomervakantie van merkwaardigheden op natuurhistorisch gebied gemaakt werden.

MAANDBLAD No 11/12

Half december zal de laatste aflevering van deze jaargang van het Natuurhistorisch Maandblad verschijnen; het is een dubbelnummer, waarin tevens de index van Jrg. 60 wordt opgenomen. Noteert dus de data van de maandvergaderingen in december.

DE NATUUR IN

Programma excursiecommissie Zuid Limburg

- Zondag 7 nov. Wandeling in het Limbrichterbos, o.l.v. I.V.N.-Land van Swentibold. Vertrek van Esso-hotel te Born (t.o. DAF), om 14.30 uur.
Wandeling door het Linnerbos, o.l.v. I.V.N.-Roermond. Vertrek kerk St. Odiliënborg om 14.30 uur.
Wandeling door het Plattebos en Oirsbacherbos, o.l.v. I.V.N.-Bocholtz. Vertrek Wilhelminaplein Bocholtz om 14.30 uur.
- Zondag 14 nov. Bezoek aan Benedictusberg - Mamelis, met bezichtiging van kloosterkapel, o.l.v. I.V.N.-Valkenburg. Vertrek VVV-kantoor Valkenburg om 14.00 uur. Niet-leden kunnen deelnemen met eigen vervoer.
Bustocht naar Mariahoop en Diergaarde, o.l.v. I.V.N.-Meerssen. Vertrek stationsplein Meerssen om 9.00 uur. Opgave en inlichtingen bij dhr. J. H. Savelberg, Veeweg 20 Meerssen, tel. 04403-2983.
- Zondag 21 nov. Herfstwandeling natuureservaat Putberg, o.l.v. I.V.N.-Heerlen. Vertrek kapel Benzenrade om 14.30 uur. L.T.M.-lijn 18 vertrek station Heerlen om 13.53 uur.
Wandeling omgeving Cadier en Keer, o.l.v. I.V.N.-Maastricht. Vertrek postkantoor (bushalte) Cadier en Keer om 13.45 uur. L.T.M.-station Maastricht om 13.25 uur.
- Zondag 28 nov. Dagwandeling omgeving Sippenaken o.l.v. I.V.N.-Vijlen/Vaals. Vertrek hotel Bellevue Vaals om 10.30 uur.
Herfstwandeling in de Ardennen o.l.v. I.V.N.-Heerlen, langs de riviertjes Eau Rouge en Trôs Mares. Opgave vóór 21 november door storting van f 6,50 voor leden en f 7,50 voor niet-leden op girorek. 1975799 t.n.v. De Natuurgids te Heerlen met vermelding „Ardennentocht”; tel. 045-719355. Deelnemers krijgen nader bericht.
- Dinsdag 30 nov. Inleiding met kleurendia's door dhr. N. Reyst uit Maastricht, met als onderwerp: Nederlandse reptielen en buitenlandse amphiëën. In de zaal van Le Coq d'Or, Emmaplein 2 te Heerlen om 20.00 uur.

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen op 5 oktober

Tijdens een vorige bijeenkomst had Dr. Bruna een uiteenzetting gegeven van het bestuivingsmechanisme bij *Salvia pratensis* (Veldsalie) aan de hand van een tekening. Nu kan hij een en ander aan een levende plant demonstreren.

Ook heeft hij 'n aantal planten meegebracht afkomstig van krijtbodems zoals *Daucus* (Wilde peen), *Medicago sativa* (Luzerne) en *Centaurea scabiosa* (Grootbloemige centaurie). Deze soorten zijn, wat hun uitgebloeide bloeiwijzen betreft, hygroscoopisch, d.w.z. dat ze zich bij vochtig weer samenvouwen, om daarna bij een drogere atmosfeer zich weer wijd te openen.

Prunus spinosa (Sleedoorn) en een *Prunus*soort uit Anatolie (Turkije) zouden de stamouders zijn van onze gekweekte pruim. De bastaard is door verdubbeling van chromosomen weer vruchtbaar geworden.

De vruchten van *Crataegus* (Meidoorn) bevatten naast zetmeel en andere koolhydraten ook vitamine C wat gunstig is voor besetende vogels.

Clematis vitalba (Bosrank) en vele andere planten, breken in de herfst de voedingsstoffen die in de bladeren voorkomen af en deze afbraakproducten worden naar die delen getransporteerd die niet afsterven. Treedt echter nachtvorst op, dan wordt dit afbraakproces en het transport geblokkeerd.

Bladeren waarbij dit gebeurt vertonen de welbekende herfsttinten.

Ir van Geel vertoont een "Groen doorning boom" uit Z. Afrika, wel bekend door het liedje *Sarie Marys*. De bladeren van deze plant vouwen bij

het invallen van de nacht samen. Merkwaardig is echter dat ze dit ook doen bij zeer hoge temperatuur, ook als ze over voldoende water kunnen beschikken. Een bekend voorbeeld van slaapbewegingen komt voor bij *Oxalis* (Klaverzuring). De bewegingen vinden plaats in de gewrichten van de bladsteel en berusten op verandering in de weefselspanning. Het merkwaardige is dat deze beweging met dezelfde dag- en nachtperiode doorgaat, ook al geeft men de plant een constante

belichting of plaatst men hem constant in het donker.

De heer Sniekers laat de vruchten zien van asperge, deze zouden door koperwieken gretig gegeten worden. De heer Coonen demonstreert enkele *Quercus* (Eiken) soorten en wel *Q. robur* (Zomereik) vruchten lang gesteeld en algemeen, *Q. petraea* (Winteraik) vruchten zeer kort gesteeld en hier een zeldzamer soort en *Q. rubra* uit Amerika die hier veel aangeplant is. Verder vertoont hij *Phalaris arundinacea* (Rietgras) een hoog oevergras verwant aan Kanariezaad.

De heer Bult heeft *Asterophora lycoperdoides* (*Nyctalis asterophora*) een sterzwammetje meegebracht, een soort die parasiteert op de hoed van *Russula nigricans*. Deze parasiet moet in een zeer korte tijd zich volledig kunnen ontwikkelen,

dit in tegenstelling tot de meeste andere paddestoelsoorten. Het bruine poeder op de hoed - vergelijk ook het witte sterzwammetje - bestaat geheel uit lichtbruine, wrattige chlamydosporen. Het schijnt dat de voortplanting van deze zwam bijna geheel plaats vindt door deze sporen. Deze zijn zeer dikwandig en hebben uit de aangrenzende cellen al het protoplasma opgenomen. Ze zijn zeer resistent tegen schadelijke invloeden uit de omgeving.

Dr Dijkstra laat een gal zien, namelijk *Pemphigus*

Bosrank in de Herfst.

spirotheca op populierenblad. Deze gal is, zoals de naam al aanduidt, spiraalvormig gewonden. Het jeugdlid Fred Hustings geeft een verslag over het vangen, in samenwerking met Peter Bout, van een Kroonkraanvogel te Schaesberg. De vogel had een gebroken poot (zie verder de plaatselijke bladen).

te Maastricht op 7 oktober

In tegenstelling tot hetgeen in de laatste aflevering van het Maandblad staat vermeld, komt de vergadering van donderdag 4 november te vervallen. (Zie aankondiging blz. 138)

Mr. Notermans van „Vrienden der Natuur” te Venlo meldt de vondst van enkele ex. van het weideklokje (*Campanula patula*) in het gebied Onderste Molen te Venlo. Het is een tweejarige plant waarvan in het eerste jaar slechts een kleine stengel met enkele bladeren te zien zijn, het volgende jaar wordt hij groter en brengt bloemen en vruchten voort.

De heer Gregoire toont een drietal exemplaren van deze plant uit zijn aan het museum geschenken herbarium; ze zijn afkomstig uit Oostenrijk. Bedoelde plant is ook door hem aangetroffen, doch niet meegenomen, even over de Nederlandse grens langs het Albertkanaal te Vroenhoven (B.). Naar aanleiding van het in het kader van de reconstructie van de Mergellandroute opgesteld rapport door de Werkgroep Behoud Landschapschoon Zuid Limburg, de Stichting herbeplanting Zuid Limburg, en het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg (zie Natuurhistorisch Maandblad 60e jaarg. nr. 9 pag 126) heeft de Contactcommissie voor Natuur- en Landschapsbescherming te Amsterdam zich met een schrijven - waarvan een afschrift ter kennisgeving werd ontvangen - tot de Provinciale Staten van Limburg gewend, waarin zij zich achter het rapport stelt.

De Contactcommissie geeft de Staten dringend in overweging de reconstructie van de toeristische weg door Mergelland te doen opschorten en het College van Gedeputeerde Staten te verzoeken over te gaan tot de instelling van een werkgroep waarin o.a. vertegenwoordigers van natuurbeschermingsorganisaties en van de A.N.W.B. zit-

ting hebben. Als opdracht van de werkgroep zou kunnen worden geformuleerd de Staten een afgewogen voorstel te doen inzake de geleiding van het toeristische verkeer in Mergelland, waarbij het behoud van de specifieke waarden van het gebied zoveel mogelijk als uitgangspunt zou dienen te worden gehanteerd.

De heer Nulens heeft tijdens zijn bezoek aan het eiland Rhodos hoogst merkwaardig gevormde dennen (*Pinus maritima*) aangetroffen. Alle bomen vertoonden halverwege de stam een soort rechthoekige knik, waardoor de kruin op zijn buurman kwam te rusten enz. Zou de constant uit één richting waaierende zeewind hier niet de oorzaak van zijn?. Ter plaatse waren ook ontelbaar veel nachtvlinders, die zich in rotsspleten en op donkere plaatsen van boomstammen ophielden; als toeristische attractie worden deze vlinders wel 10 á 20 maal per dag opgejaagd om evenals Monarch vlinders uit Amerika's westkust hun kleurentooi te showen.

De heer Felder verwondert er zich over dat Duitse wespen in zijn bloemen op insectenjacht waren. De voorzitter merkt hierbij op, dat volwassen wespen - evenals de meeste volwassen insecten trouwens - niet eten, doch de gevangen prooi als voedsel aandragen voor de larven. Bij gebrek aan prooidieren zal dan ook een wespkolonie omkomen van hongers.

De heer van der Gugten beaamt zulks met de waarneming dat hij een wesp met het borststuk van een langpootmug zag wegvliegen nadat deze eerst van vleugels en poten ontdaan was. De heer Hensels zag eens hoe wespen een perenboom vol bladluizen „afgraasden”.

Wel hebben de volwassen insecten veel vocht nodig om het inwendige vochtgehalte in balans te houden.

De heer Gijtenbeek informeert naar wespennestjes op zolders e.d. Dit zijn koningin-nestjes; de koninginnen zelf overwinteren in spleten van muren en bomen, maar nooit in de grond.

Gevraagd naar het nut van wespen, kan gezegd worden dat elk levend wezen wel zijn nut heeft, al was het maar als schakel in de voedselketen van elk individu.

De heer van Geel trof tegen een boerenschuur een

wespennest aan van geheel afwijkende vorm. De voorzitter zegt dat dit wel meer voorkomt. In zulke gevallen zal de wesp zich aan de omstandigheden aanpassen.

Naar aanleiding van het interessante artikel van Dr S. J. Dijkstra over Stofzaad *Monotropa hypopithys* (L.) in het Natuurhistorisch Maandblad van 30 mei 1971 (60e jrg. no. 5) meent de heer Gregoire nog enkele belangrijke feiten te kunnen aandragen, speciaal t.a.v. het voorkomen van de var. *hirsuta* (Roth) in Z. Limburg en van de bloeitijd:

„Gedurende een reeks van jaren vond ik *hirsuta* in het Eyserbos en wel op meerdere soms vrij ver van elkaar gelegen plekken. Een exemplaar hiervan bevindt zich in mijn herbarium. Ik vond het op 17 juni 1950. De sterke beharing is met de loupe nog steeds duidelijk te zien, ondanks de sterke indroging en verkleuring (zwart-bruin).

Een ander exemplaar is afkomstig uit Freignes (Z. België) d.d. 21 juni 1954. Ook vond ik een groepje van deze variëteit in het bovenste gedeelte van een der hellingbossen van het Gerendal, doch tegelijkertijd vond ik op dezelfde, (doch niet genoteerde) datum in het benedenste gedeelte van ditzelfde bos een groepje van de var. *glabra* (Rhot).

Van deze laatste var. bevinden zich in mijn herbarium 1 exemplaar van 9 juli 1952 uit Gerendal, 1 van 14 augustus 1953 uit het Osebos en 1 van 4 augustus 1962 te Merlemont (Z. België).

Wanneer ik bovengenoemde data vergelijk, meen ik te moeten concluderen, dat vroegere of latere bloeitijd niet afhankelijk is van het al- of niet behaard zijn.

Volledigheidshalve teken ik nog aan, dat ik de var. *glabra* ook nog heb aangetroffen in het Eyserbos, op de Dolsberg en bij Stokkum (omgeving Wijlré) doch in geringe aantallen.

Tenslotte neem ik aan, dat beide variëteiten ook thans nog op alle, althans meerdere van bovengenoemde vindplaatsen zullen voorkomen.”

Na de pauze vertoont de heer Felder fraaie dia's als instructie bedoeld voor de op 24 oktober te houden geologische excursie; in het verslag zal t.z.t. op de geologie van het Tertiair in onze contereinen worden teruggekomen.

MATHIJS VER STRAETEN: OM HET BEHOUD VAN DE 'MERKWAARDIGE KINDEREN ONZER FLORA'

drs. G. C. M. EGELIE
Biohistorisch Instituut, Utrecht.

Op 24 september 1904 werd tijdens een bestuursvergadering van de Nederlandsche Botanische Vereniging door Dr. Goethart „nogmaals de wenschelijkheid betoogd over het aankopen van gronden, voor onze flora van belang en hoe er met deze aankoop niet langer gedraald moest worden, wat hij door voorbeelden uit de omgeving van Weert toelichtte. Juist hier zijn nog talrijke botanisch interessante terreinen; uit particuliere bron had hij 10 - 12 H.A. aangekocht.” (Notulenboek p.14).

Een beetje voorbarig was dat laatste bericht wel, want de volgende vergadering brengt men een correctie aan: „de 10-12 H.A. nabij Weert waren nog niet aangekocht, doch met de talrijke eigenaren werd nog onderhandeld.” (p.16)

De man die in Weert de onderhandelingen voerde was Mathijs Ver Straeten. Dat blijkt uit zijn brief van 21 november aan Goethart. Hij heeft dan contact met een dozijn boeren in Stramproy. Op twee na zijn ze zover, dat ze willen verkopen, maar voor meer dan f 100,— per ha., alhoewel ze er zelf bij de aankoop maar f 40,— tot f 50,— voor neergesteld hebben. „Vindt Ge nu goed, dat ik tot f 120,— ga? Wel is dat teveel; die grond is zoveel niet waard, maar de vraag is: wilt Ge er hem voor hebben. Zooja, dan zal ik er in den loop van den winter verder werk van maken; nu dadelijk niet, want dan gaan de boeren zeker meenen dat er wat achter zit en nog onwilliger worden.”

Op 1 december krijgt Goethart weer een brief. Ver Straeten is dan op het gemeentehuis van Nederweert geweest om inlichtingen in te winnen over mogelijke aankoop van botanisch interessante terreinen. De Banen waren verkocht aan diverse personen. Het grootste stuk water was nu in bezit gekomen van „een rijke grondeigenaar, die 't als jachtveld exploiteert. Dat is dus wel niet meer te krijgen!”

Het Sarsven, groot 10 ha., is eigendom van de

De Roevender Peel ten oosten van de Schoordijk waar in 1908 de Biesvaren voornamelijk voorkwam.

(foto: A. P. M. Sanders)

gemeente evenals de Roevender Peel waar *Isoëtes* in grote getalen voorkomt. Dit laatste terrein wordt door de Schoordijk in twee stukken verdeeld van ongeveer 36 en $3/4$ ha. elk. „Wilt Ge dat ik met 't gemeentebestuur (de burgemeester is mij zeer bevriend) aan 't onderhandelen ga? Zoo ja, voor welk deel het eerst en 't liefst? en hoeveel geld hebt Ge er voor disponibel?”

De kwestie, welk deel van de Roevender Peel het eerst diende aangekocht te worden en hoeveel geld ervoor nodig zal zijn, lost Ver Straeten zelf op. Dat wordt duidelijk uit een tweetal brieven over dit onderwerp. Maar die werden dan ook bijna vier jaar later pas geschreven.

De eerste van deze brieven is gericht aan Vuyck. Ver Straeten is verhinderd de vergadering bij te wonen die voor de afd. A van de N.B.V. is uitgeschreven voor zaterdag 20 juni 1908. Daarom maakt hij zijn zorgen per brief bekend. Een jaar geleden is men begonnen met het 'verbeteren' van de Tungelroyse beek, d.w.z. „verbreedten en verdiepen, zoodat haar gebied zoowat alle water kan kwijtraken.”

Daardoor dreigt het *Isoëtes*-terrein voorgoed verloren te gaan.

„Ik verzoek U de zaak met 't Bestuur in allen ernst te bespreken – en voor te stellen onverwijld tot handelen over te gaan.” Zelf is hij nu al twee jaar aan het onderhandelen met het gemeentebestuur van Nederweert, maar is langzamerhand „au bout de mon latin.”

Wordt er niet spoedig onderhandeld met het Waterschap en Gedeputeerde Staten, dan „vrees ik dat het voor immer te laat wordt. Hier bestaat in de laatste jaren een ware ontginningswoede waardoor onze rijke moerasflora danig wordt bedreigd.

De *Spiranthes*-terreinen zijn nu reeds onherroepelijk verloren. In de volgende maand zal ik een aantal ex. overbrengen naar een plaats waar ze voorlopig veilig zijn. 't Is wel niet het ware – maar dan bestaan ze toch nog.” (Brief no. 87, van 16 juni 1908).

Ver Straeten neemt het zekere voor het onzekere en stuurt twee dagen later een uitvoerig memorandum rechtstreeks naar de voorzitter van de vereniging. Het hele probleem wordt nog eens uiteengezet, aan de hand van een eenvoudige situatieschets, die hij erbij insluit, en die bij dit artikel voor de duidelijkheid is opgenomen.

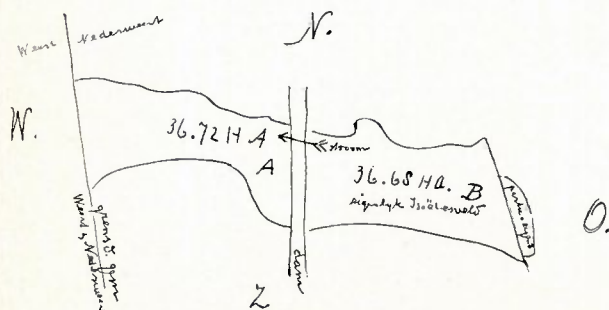
Op de eerste plaats heeft hij gekorrespondeerd met Dr. Oudemans en van hem gehoord, dat 'Natuurmonumenten' voor het *Isoëtes*-terrein niet meer dan duizend gulden kan besteden. Dit bedrag is veel te laag voor de aankoop van de gehele Roevender Peel. Dr. Oudemans voelt er daarom

het meeste voor om het gedeelte ten oosten van de Schoordijk (=B) te kopen. Dat is toch het gebied waar de Biesvaren voornamelijk voorkomt. Ver Straeten, die van de plaatselijke situatie op de hoogte is, doorziet dat dit plan – hoe goed ook bedoeld – noodlottig kan zijn. „Dit moet ik beslist ontraden – schrijft hij daarom – 't water is tevens openbare waterlossing (richting pijltje). A is onmisbaar om in B het water te behouden, daar eene afleiding voor het van boven B komende water over A moet gaan. Kwam dat nu in vreemde handen dan komt men met B vast te zitten, en B komt met A droog.

Tweedens is A te eeniger tijd, als 't ontwaterd is, gedeeltelijk geschikt voor ontginning tot weiland en dus rendabel (Als water is voor A ons doel weinig waard.)” (brief no. 94 van 18 juni 1908)

Ver Straeten vraagt nu de voorzitter van de N.B.V. uit fondsen van de vereniging ongeveer f 3000,— ter beschikking te stellen. De motivering geeft ons een goede indruk van zijn benijdenswaardige instelling. „Brenge het bezit geen geldelijke rente op 't geeft die toch voor de wetenschap en onze flora. 'k Vraag mij af hoe kan 't beter tot zijn doel worden aangewend?”

Nog eens wijst hij dan op de rampzalige gevolgen van wat men de 'normalisering' van de Tungelroyse beek noemt. Door de vrij hoge ligging van een duiker onder de spoorlijn Weert-Roermond kan het water in de Roevender Peel weliswaar maar een halve meter dalen. Maar daarmee komt het gedeelte met de beste, grootste en oudste planten al

Roevender Peel.

Schets van Ver Straeten uit 1908.

geheel of bijna droog te liggen. „Ik geef U daarom in ernstige overweging die zaak bij het Bestuur te willen bespreken” zo besluit hij zijn brief.

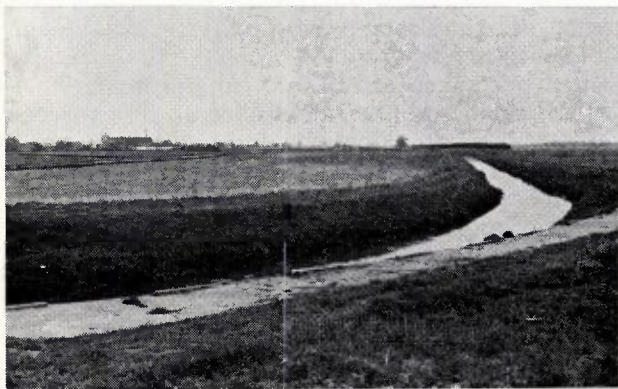
Ver Straeten had niet duidelijker op de ernst van de toestand kunnen wijzen. Hij kende het terrein en zag met eigen ogen wat er allemaal aan het veranderen was. Helaas wordt er in het verslag van die vergadering met geen woord over de zaak gerept. „Hadden de Vereenigingen, op wier weg zulks ligt toen op eenige perceelen de hand gelegd en de terreinen geïsoleerd, dan bleven tenminste de planten als natuurmonument in wezen.” (D.L.N. 20; jan. 1916, p. 328)

Het blijft hierna vier lange jaren angstvallig stil. Pas tijdens de vergadering, door de N.B.V. gehouden op 1 juni 1912, „vestigt de heer Goethart er de aandacht op dat de waterplas bij Weert gevaar loopt in te drogen, en vraagt of de Botan. vereen. in samenwerking met de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten het kwaad, gevolg van de daar ter plaatse geschiedende vereningen niet zou kunnen keeren.” (N.K.A. 1911-'12, p. 53)

Ver Straeten heeft twee jaar daarvoor bedankt als lid van de N.B.V. In het archief van de vereniging treffen wij dan ook geen brieven van zijn hand meer aan. Eind 1913 wordt hij lid van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. De strijd om het behoud van zijn 'in nood verkeerende kinderen der natuur' heeft hij dan nog niet opgegeven. „Van particuliere zijde is hier niets anders te verwachten dan teleurstelling. Niemand, van welke staat of stand, voelt er iets voor. Wil iets beschermd worden, dan kan dit alléén geschieden als de mannen der wetenschap en liefhebbers de zaak degelijk aanvatten: terreinen kopen en isoleren.” (D.L.N. 20; jan. 1916, p. 328).

Daarom verschijnt hij op de jaarlijkse vergadering, gehouden in Maastricht op de Tweede Pinksterdag, 30 juni 1915. „Op genoemde vergadering gaf de heer M. Ver Straeten inlichtingen, omtrent natuurmonumenten in de buurt van Weert. Snel – handelend moest er, zo betoogde hij, worden opgetreden, als men menige zeldzame plant daar tegen uitroeijing wilde behoeden.” (Maandblad 4 no. 7, juli 1915)

In het jaarverslag van het Natuurhistorisch Genootschap staat dan eindelijk een wat meer hoop-

De Vloet, eens moerassige heigrond, vindplaats van de Zomerschroeforchis.

(foto: A. P. M. Sanders)

gevend berichtje: „De heer Ver Straeten heeft zich de moeite gegeven om 't Genootschap in 't bezit te stellen van terreinen in de nabijheid van Weert, waarvan 't om de vele zeldzame planten die daar groeien, te betreuen zou zijn als ze bebouwd gingen worden.

Zodra 't Genootschap over de noodige gelden beschikt zal 't er toe overgaan, om op de meest doelmatige wijze deze Natuurmonumenten in ongeschonden toestand te doen voortbestaan.”

(Maandblad 4; no. 12, dec. 1915)

Wat is gebeurd? Met hulp van pastoor Munnecom in Ell en het hoofd van de school de heer Custers, was Ver Straeten erin geslaagd voorlopig de hand te leggen op het laatste stukje grond waarop *Spiranthes aestivalis* nog groeide. Hij had de pacht voor het Genootschap overgenomen, ruim 2 ha. voor f 2,40 per jaar! Die pacht zou nog een jaar of 7 à 8 duren en intussen kon men er voor zorgen de grond in eigendom te krijgen.

Opnieuw komt Ver Straeten ter sprake bij een maandvergadering ruim een jaar later gehouden op 29 maart 1916. Daar wordt door de voorzitter een brief van hem voorgelezen. Hij vraagt het Genootschap bij het gemeentebestuur van Nederweert stappen te doen om te voorkomen dat *Isoëtes* uit die gemeente zal verdwijnen. Door de aanleg van het kanaal Wessem-Nederweert, dat dwars door de Roevender Peel zal lopen, is die kwestie urgent.

In de januari aflevering van 'De Levende Natuur' heeft Ver Straeten zijn hart uitgestort in het artikel waaruit reeds meerdere keren werd geciteerd: „Merkwaardige Kinderen onzer Flora in 't gedrang.”

Hij vertelt daarin hoe hij telkens weer teleurgesteld werd bij zijn pogingen de unieke flora te behouden. Verzoeken aan natuurwetenschappelijke verenigingen gedaan om de bedreigde terreinen te kopen, bleven zonder enig gevolg. Beloftes van de Gemeente Weert om een paar stukjes grond voor ontginning te sparen werden niet nagekomen. Het gehele terrein werd verkocht ook het *Spiranthes*-veldje. „'t Was een ideaal plekje van ruim ½ H.A. geheel geïsoleerd gelegen en met honderden *Spiranthes* plantjes begroeid, benevens *Malaxis*, *Carum vertic.* en *Parnassia*.” (D.L.N. 20; jan. 1916 p. 329).

De rentmeester van de nieuwe eigenaar beloofde in september 1913 aan Ver Straeten, dat het terrein voorlopig zo zou blijven liggen en er intussen kon onderhandeld worden. „Nog steeds wachtende op de te stellen condities ging ik er in 't voorjaar van 1914 toevallig eens langs en – stel u mijne verbazing en teleurstelling voor – 'k vond er 't prachtige *Spiranthes*-veldje herschapen in een met jonge klaver begroeiden akker.”

Een ander moeras werd door de gemeente in eigen beheer ontgonnen. Ook dat terrein ging geheel verloren al zat in de commissie, die de gemeente met het oog op die ontginning in het leven geroepen had, iemand „die deel uitmaakte van het bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, iemand dus van wien men in de allereerste plaats moest verwachten, dat hij het behouden van een natuurmonument zou in de hand werken.” Het gaat hier over de apotheker Eug. Hupperetz, aan wie Ver Straeten die ongeveer 1 kilometer van elkaar gelegen *Spiranthes*-veldjes, met *Malaxis* en *Drosera Anglica* had aangewezen en gevraagd ze te sparen.

Zoals gezegd, ging het gehele terrein verloren.

„Op slechts een uithoekje van weinig belang bleef de ploeg weg, maar op dat stukje werden eenige wagonladingen kalk opgeslagen.” Dat veldje schijnt daarna nog te koop te zijn aangeboden aan Natuurmonumenten!

Intussen had Ver Straeten onderzocht of *Spiranthes* wellicht op een andere manier nog te redden zou zijn. Niet voor niets gaf hij zijn kursussen land- en tuinbouw. Bij herhaling bracht hij knollen met kluit en al over op grond die ogenschijnlijk hetzelfde of ongeveer hetzelfde was als op de oorspronkelijke groeiplaats. „Soms kwam er 't eerste jaar een verarmd plantje op, doch 't tweede niets meer. In de meeste gevallen bleef 't reeds dadelijk weg. Gepoogd is vele malen, en met veel voorzorg, om ze te telen in pot, gevuld met grond harer natuurlijke groeiplaats, streng geïsoleerd en uitsluitend begoten met regenwater.” (D.L.N. 20 april 1916, p. 474).

Dit artikel is dan meteen het laatste geschrift dat we tot nu toe van Ver Straeten konden achterhalen. De gegevens waarover we de beschikking hadden waren bijna even zeldzaam als de planten waarover ze handelden. Maar het was toch voldoende om Mathijs Ver Straeten te leren kennen als een man, die bleef proberen om het hem dierbaar geworden stukje Limburgs landschap en de unieke flora ervan te behouden voor een latere generatie. Jammer genoeg trof hij nog te weinig mensen die – zoals hij – de dreigende verarming van het milieu in zijn ware gedaante zagen.

In 1924 schrijven Jongmans en van Rummelen nog dat *Isoëtes* voorkomt in de Roevender Peel, de Baanen en het Sarsven. „Vooraf in de Baanen zijn er vele plaatsen, waar *Isoëtes* werkelijk het voornaamste bestanddeel van het plantentapijt vormt.” (Maandblad 13; no. 8, aug. 1924, p. 112)

In 1956 volgt een artikel van J. van der Veer over 'Biesvarens in Nederland'. Alleen in de Baanen groeit dan nog *Isoëtes tenella*. (de nieuwe naam voor de door Ver Straeten genoemde *Isoëtes echinosporum*.)

„Het zal slechts mogelijk zijn – zo besluit hij zijn artikel – thans nog bestaande groeiplaatsen van de biesvaren te behouden, wanneer deze terreinen als natuurreservaten worden behandeld en er krachtige beheersmaatregelen worden genomen om ont-aarding tegen te gaan of te voorkomen.” (D.L.N. 59, no. 10, okt. 1956, p. 224) Het is de echo van een waarschuwing die Ver Straeten al veertig jaar eerder had laten horen. Waarschijnlijk was het nu echter te laat. De Stichting 'Het Limburgs Land-

schap' geeft in 1967 een boekje uit: 'Limburgse Landschappen', gids voor Natuur- en landschapschoon in de Provincie Limburg.

Het Sarsven is dan voor een groot deel in bezit bij de Stichting. „Het voorkomen van biesvaren (1942) was een der voornaamste redenen om het Sarsven in bescherming te nemen. Helaas is in 1961 deze plant niet meer gevonden.” (p. 53)

Niettegenstaande de pogingen die Ver Straeten ondernam om bepaalde botanies interessante terreinen te behoeden voor ontginning, was hij toch ook niet tegen elke vorm van ontginning. Juist door die ontginningen van heide- en veengrond werden met kunstmest en zaden van voedergrassen heel wat voor ons land vreemde planten ingevoerd. En veel van die planten werden het eerst door Ver Straeten ontdekt. Wanneer de beschikbare gegevens zijn uitgezocht, kan het verhaal daarvan wellicht als slotartikel aan deze reeks worden toegevoegd.

DAG BLOEMEN, DAG MAANVARENS

Op de Kanaaldijk langs de Noordervaart onder de gemeente Nederweert groeide elk jaar een aantal van de zeldzame maanvarens *Botrychium lunaria*. Iedere rechtgeaarde natuurliefhebber verheugde zich hierover.

Hoewel wij ze in 1970 niet konden vinden bleek er in het voorjaar 1971 toch weer een aantal aanwezig te zijn, hoewel slechts 7 plantjes. De reservaatbewaker van het Staatsbosbeheer de heer J. van Bree uit Meijel houdt deze vegetatie goed in de gaten maar tot zijn ontsteltenis ontdekte hij op 21 juni dat alle plantjes waren uitgegraven. Ronde gaatjes in de grond lieten zien waar ze eens gestaan hadden.

Hiermede is ook deze zeldzame plant vermoedelijk voor goed uit deze contreien verdwenen.

Ik geef dit door omdat ik van mening ben dat dit slechts door goed-ingewijden en met deze moeilijk te vinden plantjes bekend zijnde natuurvrienden gedaan kan zijn, niet door het z.g. grote publiek dat altijd de schuld krijgt.

Ze zullen nu wel ergens in een tuintje in Nederweert, Weert of Meijel te vinden zijn.

Dag maanvarens.

J. Th. ter Horst

CARTOGRAPHIE DES INVERTEBRES EUROPEENS

Demande d'informations du Fichier de Gembloux
No 1

Suite à la Notice Préliminaire de J. Heath et J. Leclercq qui fut reproduite dans une douzaine de périodiques scientifiques, de nombreux zoologistes professionnels ou amateurs se sont mis en rapport avec les centres d'Abbots Ripton (Angleterre) ou de Gembloux (Belgique) ou, en France, avec l'Office pour l'Information Entomologique (O.P.I.E., Versailles) et ont obtenu les précisions opportunes sur les objectifs et les méthodes de la Cartographie des Invertébrés Européens. Beaucoup travaillent déjà très activement dans la perspective indiquée.

En 1970, deux éditions ont montré sous quelle forme on conçoit une phase essentielle du programme proposé: la cartographie nationale ou régionale sur cartes à réseau UTM à carrés de 10 Km de côté. Il s'agit des 57 premières cartes du Provisional Atlas of the Insects of the British Isles, édité par J. Heath et des 200 premières cartes de l'Atlas Provisoire des Insectes de la Belgique, édité par J. Leclercq. D'autres éditions sont prêtes ou en préparation.

Pour ce qui concerne la participation belge, nous avons eu le plaisir d'enregistrer l'adhésion du Laboratoire d'Ecologie Animale de l'Université Catholique de Louvain, où le Dr. Ph. Lebrun a pris les dispositions utiles pour organiser la cartographie des Acariens Oribates et pour collaborer à celle de divers autres Arthropodes.

Notre centre de Gembloux s'efforce inlassablement d'enrichir son fichier d'informations sur la répartition actuelle ou passée des espèces de plusieurs familles d'Hyménoptères, de Diptères, de Lépidoptères et de Coléoptères. C'est là, évidemment, un travail de très longue haleine.

Mais en outre, nous avons décidé de faire un effort plus particulier pour faire avancer rapidement nos enquêtes sur la répartition de certaines espèces facilement identifiées et qui sont, ou pourraient être en régression, au moins dans certaines régions, en Belgique ou ailleurs. Il s'agit de:

l'Anodonte (*Anodonta cygnea*, Mollusque Bivalve)
la Mulette (*Unio pictorum*, Mollusque Bivalve)
l'Escargot de Bourgogne (*Helix pomatia*, Mollusque Gastéropode)
l'Escargot Petit Gris (*Helix aspersa*, Mollusque Gastéropode)
l'Ecrevisse (*Astacus fluviatilis*, Crustacé Décapode)
l'Apus cancriformis (Crustacé Branchiopode)
Lucanus cervus (Coléoptère Lucanide)
Melolontha melolontha (Coléoptère Scarabaeidae)
Melolontha hippocastani (Coléoptère Scarabaeidae)
Polyphylla fullo (Coléoptère Scarabaeidae)
Cetonia aurata (Coléoptère Cetoniidae)
Oryctes nasicornis (Coléoptère Dynastide)
Philanthus triangulum (Hyménoptère Sphécide)
Xylocopa violacea (Hyménoptère Apoidea)

Pour ces enquêtes spéciales, le minimum de l'information demandée peut se ramener au nom de la localité (commune) et à l'année ou l'espèce a été vue avec certitude. Nous espérons qu'un grand nombre de naturalistes répondront à cet appel.

Jean Leclercq, Charles Gaspar et
Charles Verstraeten,
Zoologie générale et Faunistique
Faculté des Sciences Agronomiques de l'Etat
5800 GEMBLoux (Belgique).

ATLAS PROVISOIRE DES INSECTES DE BELGIQUE
cartes 201-300.
édité par Jean Leclercq.

Faculté des sciences agronomiques de l'état
Zoologie générale et faunistique, Gembloux (B.).
Prix 128 B.Frs.

ATLAS PROVISOIRE DES ARTHROPODES NON
INSECTES DE BELGIQUE

cartes 1 à 24.
édité par Jean Leclercq, Gembloux
et Philippe Lebrun, Louvain.
Faculté des sciences agronomiques de l'état
Zoologie générale et faunistique, Gembloux (B.).
Prix 32 B.Frs.

EXCURSIE NAAR PLOMBIÈRES (B.)

door L. H. A. LEYSEN

(met foto's van mej. Drs. R. van Wessem)

Op zaterdagmorgen 25 september vertrokken 41 deelnemers, waaronder 10 leden van Natura Limburg en een viertal deelnemers uit Tilburg, per bus naar Plombières.

De leiding hadden dr S. J. Dijkstra en L. Leysen. 't Doel van deze excursie was 't bekijken van de "zinkflora" op de voormalige stortplaatsen van zink- en loodertsslakken (z.g. halden) en 't maken van 'n wandeling langs de Geul tot de brug bij Moresnet.

Naast groene en blauw berijpte vormen, komen talrijke dubieuze tussenvormen voor. Nadere bijzonderheden over de nieuwere inzichten betreffende zinkflora kan men vinden in W. Mullenders e.a. „Flora de la Belgique” Liège 1967.

Verder bloeide hier 'n grote groep Blauwe knoop (*Succisa pratensis*) en iets verderop langs de Geul, blauwe kleurvariëteiten van 't zinkviooltje.

Na de middagpauze volgde de wandeling langs de Geul. De dit jaar overdadig vruchtdragende meidoorns en wilde rozen, de witte pluimen van de bosrank, de hier en daar al inzettende herfstkleuren vormden met de rotsen op de achtergrond

Zinkflora tussen de smeltkroezen van de voormalige lood- en zinkmijnen.

'n prachtig decor voor 'n herfstwandeling.

Ook geologisch is deze streek zeer interessant. We wandelen hier langs ontsluitingen van het Namurien (Onderkarboon) en 't Devoon (bij de brug). Plooiingen, overschuivingen en zadels werden bewonderd. De kalksteen uit 't onderkarboon werd vroeger tot kalk gebrand, waarvan 'n oude kalkoven nog getuigt.

Ondanks 't gevorderd seizoen en de droogte van afgelopen zomer viel de bloei erg mee. Bloeiend werden aangetroffen: zinkviooltje (*Viola calaminaria*) Engels gras (*Armeria maritima* var. *halleri*) en Blaassilene (*Silene vulgaris*) misschien var. *humilis*, deze heeft smallere bladen en 'n meer liggende habitus dan de gewone vorm.

Talrijk groeit op deze stortplaatsen Schapegras, dat in oudere werken de naam draagt van *Festuca ovina* var. *calaminaris*; Nader onderzoek heeft uitgemaakt dat er twee soorten voorkomen nl. *Festuca ovina* s.sp. *ovina* en *Festuca valesiaca*. Voorbij de brug krijgt 't terrein 'n meer bosachtig karakter. Tijdens de tweede wandeling werden o.a. de volgende planten waargenomen:

Zandscheefkelk (*Cardaminopsis arenosa*) Groot kaasjes kruid (*Malva sylvestris*) Boshaviks kruid (*Hieracium sabaudum*) Canadese Gulden roede (*Solidago canadensis*) Ruigklokje en Rapunzelklokje (*Campanula trachelium* en *C. rapunculus*)

Zinkviooltjes en Engels gras.

De excursie en route.

Gele monnikskap (*Aconitum lycoctonum*) Boslathyrus (*Lathyrus sylvestris*) Boskortsteel (*Brachypodium sylvaticum*) Stekelzegge (*Carex spicata*) en *Cornus stolonifera* (Canadese kornoelje, verwilderd).

Waargenomen vogels: Sijsje, goudhaantje, diverse mezen, groenvink, grote lijster.

Aan 't eind van 't bospad stond de bus klaar, die ons na 'n kort oponthoud in Moresnet naar huis zou terugbrengen.

Tenslotte sprak de heer J. A. M. Heerkens Thyssen nog 'n hartelijk afscheidswaard tot de belgische gasten en dankte hij allen die aan 't welslagen van deze excursie hadden meegewerkt.

L. H. A. Leysen.

VERSCHENEN

EOGEOBIOCHEMIE

Hoe onze vroegste voorouders zijn ontstaan.
door Dr. R. N. Campagne.
Uitgave van Wolters Noordhoff N.V., Groningen.
Prijs f 3,40.

EXPERIMENTEREN MET ORGANISCHE VORMEN

door Dr. J. G. H. Wessels.
Uitgave van Wolters Noordhoff N.V., Groningen.

MILIEU - HYGIENE IN NEDERLAND

Uitgave van het Ministerie van Sociale zaken en Volksgezondheid.
Staatsuitgeverij, Den Haag.
Prijs f 2,50 (franko per post f 3,—).

BOOMGAARDEN IN NEDERLAND

Rapport van de Stichting Recreatie, Kerkhoflaan 11,
Den Haag.
Prijs f 2,50.

In de serie Wetenschappelijke Mededelingen van de Kon. Ned. Natuurhistorische Vereniging zijn recent verschenen:

No 83. MENS EN NATUUR

door Prof. Dr. D. J. Kuenen.
Prijs f 2,50 (leden f 2,—).

No 85. NATUUR- EN LANDSCHAPSBESCHERMING

IN NEDERLAND
door P. Zonderwijk en H. D. van Bohemen.
Prijs f 4,75 (leden f 4,—).

No 87. DE WEG NAAR EN DOOR DE NATUUR

Verslag van een symposium van het K.N.N.V.
Prijs f 3,60 (leden f 2,90).

No 89. DE NEDERLANDSE MINEERVLIEGJES

(Agromyzidae).
door Dr. W. J. Kabos.
Prijs f 3,60 (leden f 3,—).

en een tweede herziene druk van:

No 12. VLIESVLEUGELIGE INSECTEN, DE NEDERLANDSE BIJEN

door P. Benno.
Prijs f 3,50 (leden f 3,—).

No 16. LUISVLIEGEN

(Nycteribiidae en Hippoboscidae).
door J. H. Schuurmans Stekhoven met aanvullingen van E. van de Broek, 2e druk, prijs f 2,75 (voor leden N.H.G. f 2,25).

Na storting van het bedrag op postrekening no. 13028 van het K.N.N.V. te Hoogwoud, wordt U het nummer toegesonden.

